

кожної науки визначається винятково її предметом як частиною об'єктивної дійсності, яку вивчає конкретна наука. Використання знань інших наук (фізики, хімії, біології, математики тощо) не змінює її предмета, ці знання лише пристосовуються для вирішення завдань, які на цю науку покладені. Під час розробки теоретичних засад і відповідних до них рекомендацій, адресованих експертній практиці, судова експертологія використовує такі знання і трансформує їх в знання юридичні, за допомогою яких оптимізується впровадження спеціальних знань в судочинство [2, с. 276].

Нині науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України здійснюють наукові розробки та створюють новітні методики дослідження речових доказів, сприяють удосконаленню науково-методичної бази судової експертизи, а також проводять дослідження практично з усіх її класів, родів і видів, у тому числі традиційні криміналістичні експертизи (почеркознавча, лінгвістична експертиза мовлення, технічна експертиза документів, експертиза зброї та слідів і обставин її використання, трасологічна, фототехнічна, портретна, експертиза голограм, відео-, звукозапису, вибухотехнічна, матеріалів, речовин та виробів, біологічна), інженерно-технічні (інженерно-транспортна, дорожньо-технічна; будівельно-технічна; оціночно-будівельна; земельно-технічна; оціночно-земельна; експертиза з питань землеустрою; пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; телекомунікаційна), економічні, товарознавчі, експертизи у сфері інтелектуальної власності, психологічні, мистецтвознавчі, екологічні, військові та ін. Важливу роль у здійсненні судово-експертної діяльності відіграє міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи, що здійснюється відповідно до розділу IV Закону України «Про судову експертизу» [3, с. 345].

Так, ст. 22 Закону передбачає норми щодо проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави. У разі проведення судової експертизи за дорученням відповідного органу чи особи іншої держави, з якою Україна має угоду про взаємну правову допомогу та співробітництво, застосовується законодавство України, якщо інше не передбачено зазначеною угодою. Оплата вартості судової експертизи здійснюється за домовленістю між замовником і виконавцем судової експертизи [1].

Із плином часу в процесі розбудови України до європейських стандартів, на базі створення нових і вдосконалення існуючих норм регулювання судово-експертної діяльності в Україні активізувалися й творчі процеси, що, у першу чергу, відобразилося на стані міжнародного наукового співробітництва в галузі судової експертизи, а саме: стали відновлюватися міжнародні наукові зв'язки з судово-експертними установами інших держав, проводилися спільні наукові конференції, симпозіуми, семінари, відновився й обмін стажистами, науковою інформацією та друкованими виданнями.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу : закон України від 25 лютого 1994 № 4038-хІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994 № 28, зі змінами, внесеними згідно із Законами № 4652-VI (4652-17) від 13.04.2012, *Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 21. Ст. 208 № 4711-VI (4711-17) від 17.05.2012, *Відомості Верховної Ради України*, 2013 № 14. Ст. 89. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 21.02.2019).

2. Головаченко Л. М., Лозовий А. І., Сімакова-Єфремян Е. Б. та ін. Основи судової експертизи : навч. посіб. Харків : Право, 2016. 928 с.

3. Ключев О. М., Шепітько В. Ю. та ін. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : збірник наук. праць. Вип. 16. Харків : Право, 2016. 500 с.

УДК 347.900

Кушакова Н. О., заступник директора Дніпропетровського НДІСЕ,

e-mail: dniprondise@ukr.net

Холодова О. Ю., канд. техн. наук, доц., ст. науковий співробітник Дніпропетровського НДІСЕ,

e-mail: kholodova1984@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ВИСНОВКУ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ЯК ОДНОГО З ВИДІВ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ, ЦИВІЛЬНОМУ, АДМІНІСТРАТИВНОМУ ТА ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Провідне місце у судочинстві займають норми процесу доказування, у тому числі, висновок судового експерта як один із видів доказів. Так, використання висновку експерта

спрямоване на виявлення значення засобу доказування для встановлення обставин розслідуваної справи та прийняття суддею подальших рішень.

Висновок експерта, як і будь-який інший доказ, підлягає оцінці з боку слідчого і суду, що полягає в перевірці процесуального порядку підготовки, призначення і проведення експертизи; в перевірці повноти висновку; оцінці наукової обґрунтованості висновку; встановленні відносності й допустимості доказових фактів, установлених у перебігу експертного дослідження, та їх місця в системі інших доказів у справі.

Оцінка висновку експерта, як доказу, складається з двох етапів: по-перше, визначається наукова достовірність висновків з метою встановлення їх об'єктивності та обґрунтованості; по-друге, здійснюється оцінка доказового значення факту, встановленого висновком експерта.

У судовій практиці існують такі напрямки оцінки висновку експерта:

- розв'язання питання дотримання законодавства під час призначення та проведення експертизи;
- визначення наукової обґрунтованості і вмотивованості висновку;
- визначення повноти проведеного дослідження, його якості, достатності, наукові методи (наскільки вони відповідають розвитку науки);
- визначення обґрунтованості використаних наукових методів;
- встановлення повноти описаного алгоритму дослідження і результатів дослідження у висновку;
- встановлення чи не вийшов експерт за межі своєї компетентності.

Законодавство, зокрема: Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України), Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України), Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України), регламентують особливості оцінки висновку судового експерта як одного з виду доказів.

Відповідно до ст. 84 КПК України висновки експертів є процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [1].

Ст. 94 КПК України регламентує, що оцінка доказів, зокрема, висновку експерта, належить до виключної компетенції слідчого, прокурору, слідчого судді, суду, які за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жоден доказ не має наперед встановленої сили.

Відповідно до частини сьомої ст. 101 КПК України висновок експерта надається в письмовій формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку.

Також першою частиною ст. 356 КПК України передбачено, що суд має право викликати експерта для допиту для роз'яснення висновку. Експерту можуть бути поставлені питання щодо наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), дотичних до предмета його експертизи; використаних методик та теоретичних розробок; достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку; застосовності та правильності застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; інші питання, що стосуються достовірності висновку (третя частина ст. 356 КПК України).

Так, відповідно до статті 76 ЦПК України висновок експерта є одним із доказів у цивільній справі. Оцінка доказів, зокрема, висновку експерта, належить до виключної компетенції суду. При цьому згідно зі статтею 110 ЦПК України висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 89 ЦПК. Зокрема, суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Результати оцінки доказів суд відображає в рішенні, в якому наводяться мотиви їх прийняття чи відмови у прийнятті [2].

Відповідно до частини четвертої статті 72 ЦПК України експерт зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом та роз'яснити свій висновок і відповісти на питання суду та учасників справи.

Частиною другою статті 113 ЦПК України передбачено, що якщо висновок експерта буде визнано необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає сумніви в його правильності, судом може бути призначена повторна експертиза, яка доручається іншому експертові. Якщо висновок експерта буде визнано неповним або неясним, судом може бути призначена додаткова експертиза, яка доручається тому самому або іншому експерту (частина перша статті 113 ЦПК України).

Відповідно до статті 72 КАС України доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, у тому числі дані, що встановлюються висновками експертів, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [3].

Ст. 108 КАС України регламентує, що висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 90 КАС України. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивованим у судовому рішенні.

Відповідно до четвертої частини ст. 64 КАС України експерт зобов'язаний з'явитися до суду за викликом суду та роз'яснити свій висновок і відповісти на питання суду та учасників справи. За відсутності заперечень учасників справи експерт може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Частиною другою ст. 102 КАС України регламентовано, що у разі необхідності суд може призначити декілька експертиз, додаткову чи повторну експертизу.

Також першою частиною ст. 111 КАС України передбачено, якщо висновок експерта буде визнано неповним або неясним, за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи суд може призначити додаткову експертизу, яка доручається тому самому або іншому експерту (експертам). Якщо висновок експерта буде визнано необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає сумніви в його правильності, за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи суд може призначити повторну експертизу, яка доручається іншому експерту (експертам) (друга частина ст. 111 КАС України).

Відповідно до статті 73 ГПК України доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи, у тому числі, встановлюються висновками експертів. За ст. 104 ГПК України висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 86 цього Кодексу. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні [4].

Ст. 86 ГПК України передбачено, що суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів).

За ст. 98 ГПК України суд має право за заявою учасників справи або з власної ініціативи викликати експерта для надання усних пояснень щодо його висновку.

Відповідно до частини четвертої статті 69 ГПК України експерт зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом та роз'яснити свій висновок і відповісти на питання суду та учасників справи. За відсутності заперечень учасників справи експерт може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Частиною першою статті 107 ГПК України передбачено, що якщо висновок експерта є неповним або неясним, за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи суд може призначити додаткову експертизу, яка доручається тому самому або іншому експерту (експертам). За наявності сумнівів у правильності висновку експерта (необґрунтованість, суперечність з іншими матеріалами справи тощо) за клопотанням учасника справи або

з власної ініціативи суд може призначити повторну експертизу, доручивши її проведення іншим експертам. (частина друга статті 107 ГПК України).

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що відповідно до КПК України, ЦПК України, КАС України, ГПК України висновок експерта, як і будь-який інший доказ, підлягає оцінці з боку слідчого і суду, що полягає в перевірці процесуального порядку підготовки, призначення і проведення експертизи; в перевірці повноти висновку; оцінці наукової обґрунтованості висновку; встановлення відносності й допустимості доказових фактів, установлених у перебігу експертного дослідження, та їх місця в системі інших доказів у справі.

За підсумками оцінки суд може визнати висновок:

- 1) повним та обґрунтованим і покласти його в основу рішення суду;
- 2) неповним або неясним і призначити своєю ухвалою додаткову експертизу (ст. 107 ГПКУ, ст. 113 ЦПКУ, ст. 111 КАСУ);
- 3) необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи, або за наявності сумнівів у правильності висновку експерта, призначити повторну експертизу (ст. 107 ГПКУ, ст. 113 ЦПКУ, ст. 111 КАСУ).

У разі виникнення у сторін по справі зауважень або питань щодо проведеної експертизи, судовий експерт може бути викликаний у судові засідання для надання роз'яснень щодо свого висновку, під час якого є можливість поставити свої питання перед експертом, зокрема, щодо достатності відомостей, на підставі яких готувався висновок; інші питання, що стосуються достовірності висновку.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651–VI (зі змінами та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013 № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/4651-17>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618–IV (зі змінами та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004 № 40–41, 42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747–IV (зі змінами та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005 № 35–36, № 37. Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798–XII (зі змінами та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992 № 6. Ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

УДК 343.98

*Бублик Н. С., викладач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-6312-667X>,
e-mail: nadezhda_sergeevna@i.ua*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

На сьогодні найбільш кваліфікованою формою використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві є судова експертиза, яка постійно розвивається шляхом створення нових і вдосконалення вже існуючих методів дослідження. Висновки судової експертизи є предметом судового розгляду, тому можна з упевненістю казати, що все більше застосування вона знаходить в судово-слідчій практиці.

Аналізуючи чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК), треба зауважити на тому, що відповідно до ч. 2 ст. 22 КПК України «сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом» [1], однак як даний принцип реалізується щодо призначення судових експертиз? Так, постає питання, як діяти судовому експерту у разі, якщо експертиза була проведена за ініціативою однієї зі сторін кримінального провадження та отримано висновок експерта, однак до слідчого судді звернулася інша (протилежна) сторона у вказаному кримінальному провадженні з метою проведення тієї ж експертизи з аналогічними питаннями. Так, єдиною підставою для відмови в задоволенні клопотання на призначення судової експертизи, згідно з чинним КПК України, – це не доведення особою (стороною кримінального провадження), яка звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді або суду, необхідність залучення